עין משפט נר מצוה

מג א ב מיי' פ"ט מהל' נחלות הלכה ו סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קעז סעיף א וסי' רפט סעיף ג:

מד ג מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סי' קעז סעיף ד:

מה ד מיי' שם ופי"ח מהל' אישות הל' ד סמג שם וסי' מח טוש"ע שם וטוש"ע אה"ע סי' נב סעיף ו:

מו ה מיי' פ"ט מהלכות נחלות הלכה יא סמג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' קעז סעיף ד:

מז ו ז טוש"ע שם ס"ב:

מח ח מיי' שם הל' יד ועי' בהשגות ובמגיד משנה וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' רפו סעיף ד ה:

מט י מיי' פ"ז מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב וי"ג סמג עשין שם טוש"ע אה"ע סי' נ ס"ח:

נ כ מיי' שם הלכה טו טור אה"ע סי' ס:

נא ל מיי' פ"ט מהלכות נחלות הל' יד ועיין במ"מ סמג עשין לו טור ש"ע חו"מ סי' רפו ס"ה:

נב מ מיי' שם הל' יג ועי' בהג"ה טוש"ע שם סעיף ד:

ברכת הבית ברובה. פי' רבינו חננאל נר לאחד נר למאה ויש מפרשים דמזלא דבי תרי עדיף ה)וקשה מדפריך בסמוך ליתבו לפי ברכת הבית וכי ידעינן כמה הוי וכמה נתברך הבית בגללו ואומר רבינו תם אין הכי נמי יכולין לידע כמה הוציאו בשנה ראשונה וכמה הוציאו בזו ואין נראה לר"י שהרי אין כל השנים שוים במזל אחד ו): **חלה** ונתרפא כו'. ותניא בתוספ' (פ"י) במה דברים אמורים ברפואה שיש לה קצבה אבל רפואה שאין לה קצבה הרי היא בכלל מזונות ויתרפא מן האמצע וכן בכתובות (דף נב:) גבי אלמנה אומר רפואה שיש לה קצבה הרי היא בכלל כתובה ושאין לה קצבה הרי היא כמזונות (ה) ובאונס דהכא אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה כן תירץ הר"י: **אבל** חלה באונס נתרפא מן האמצע. ולא דמי להא דתנן לעיל (דף קלט.) אין הקטנים זונים על הגדולים (ו) הכא הוי באקראי בעלמא אבל התם לעולם כן הוי שהקטנים מפסידים יותר מזונות: **הכל** בידי שמים חוץ מצנים פחים. פירוש ארי"א וגנבי הבאים על האדם הכל נגזר בידי שמים אבל צנים פחים מזה לא נגזר עליו כלו' יכול לשמור אבל ודאי אם רוצה לאבד עצמו בא"ש או בנהר יכול לאבד עצמו אע"פ שלא נגזר כלום ולא דמי להא דאמר ז) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דהתם מיירי במדות של אדם מה יהיה גבור או חלש עשיר או עני ארוך או קצר [חכם או טפש] כדאיתא בנדה בפרק כל היד (דף טז: ושם) אבל הכא מיירי במאורעות הבאות על האדם: **חוץ** מצנים פחים. דהיינו קור וחום כדמשמע בריש מסכת ע"ז (דף ג: ושם) והא דאמרינן בהמקבל (בבא מציעא דף קז:) והסיר ה' ממך כל חולי זו צינה הכי פירושו שיתן לך דעת לשמור מן הצינה ליתן לך בגד ללבוש ח)ובירושלמי אמר שאנטונינוס היה לו לילך בדרך אמר ליה לרבי צלי עלי אמר ליה יהא רעוא דתשתזיב מן צנתא אמר ליה דא צלותא בהמיה יתיר חד כסו וצנתא אזלא א"ל יהא רעוא דתשתזיב מן שרבא אמר ליה הא ודאי צלותא דכתיב ואין נסתר מחמתו: **האחין** שעשו למקצת שושבינות. שכך היה מנהג כשהאב היה עושה חופה לבנו היו שושבינים מביאין דורונות לכבוד החופה ונותנין לבנו ועל האב היה לפרוע כשהיו עושאים גם הם נשים ולכך חוזרת מן האמצע שהרי היה על האב לפרוע: ורבי

תורה אור

מתני' אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע. חלה ונתרפא, נתרפא משל עצמו: **גמ'** תנא האי "אומנות" לאומנות המלך, תנו רבנן א)אחד מן האחין שמינוהו גבאי או פולמוסטוס: אם מחמת האחין לאחין, (ב) אם מחמת עצמו, לעצמו "אם מחמת אחין, לאחין" פשיטא? לא צריכא דחריף טפי מהו דתימא חורפיה גרים ליה קא משמע לן. תנו רבנן אחד מן האחין שנטל מאתים זוז ללמוד תורה או ללמוד אומנות יכולין האחין לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות אם אין אתה אצלנו אין לך מזונות וליתבו ליה כל היכא דאיתיה? מסייע ליה לרב הונא א)דאמר רב הונא ברכת הבית ברובה, וליתבו ליה לפי ברכת הבית (א) הכי נמי: חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו: שלח רבין משמיה דר' אלעא לא שנו אלא שחלה בפשיעה אבל באונס נתרפא מן האמצע, היכי דמי בפשיעה? כדרבי חנינא ב)דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם: משלי כב **מתני'** האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב, חזרה שושבינות, חזרה לאמצע שהשושבינות נגבית בבית דין, אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בב"ד מפני שהן גמילות חסדים: **גמ'** ורמינהי (א) שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו (ב) נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת מן האמצע אמר רבי אסי א"ר יוחנן כי תנן נמי מתניתין שנשתלחה לאביו תנן, והא אחין שעשו מקצתן שושבינות קתני? תני במקצתן. והא חזרה שושבינות קתני? ה"ק חזרה לגבות נגבית מאמצע. רב אשי אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש כדתניא שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו, שלח אביו שושבינות סתם, כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע. ושמואל אמר הכא ביבם עסקינן ג)שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, מכלל דאידך משלם (ב) לימא תנו לי שושביני ואשמח עמו מי לא תניא ד)מקום שנהגו להחזיר קידושין, מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין ואמר רב יוסף בר אבא אמר מר עוקבא אמר שמואל לא שנו אלא שמתה היא אבל מת הוא אין מחזירין מ"ט יכולה היא שתאמר תנו

מתני' הכי גרסינן בסדר המשנה אחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות. אומנות המלך שמחמת אביו נפל לאומנות זו שכן מנהג המלך מעמיד מבית זו מוכס חדש אחד ומבית זו חדש אחד וכן מכל בתי העיר: **נפל לאמצע**. כל זמן שקנו בתפוסת הבית הריוח לאמצע שהרויח זה באומנותו: **חלה**. בפשיעה כדמפרש בגמרא: **גמ' תנא אומנות המלך**. וטעמא כדפרישית אבל אומנות אחרת שנפל בה מעצמו הריוח שלו: **או פולמוסטוס**. שוטר ורבינו חננאל פי' פולמוסטוס לוחם מלחמות בלשון יון: **מחמת אחין**. כמנהג העיר לקחת מכל בית שוטר אחד לפי הזמן הקבוע או לחדש או לשנה: **מחמת עצמו**. מחמת חשיבותו ומחמת חריפותו: **ברכת הבית ברובה**. שאילו היה דר עמהן היה הבית מתברך בגללו: **וליתבו ליה**. קצת מזונות ויפחתו לו לפי חסרון ברכת הבית בגללו שאין דר עמהם: **צנים פחים**. לישנא דקרא צנים פחים בדרך עקש הצנה והקור פח ומוקש בדרך עקש כי בידו הדבר תלוי להשמר מן הצנה ויש מפרשים צנים פחים קור וחום: **מתני'** ה"ג **האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב**. ששלח האב את אחד מבניו לשמוח את החתן ובידו דורונות שכן דרך שושבינות נוטל דורון לשמחת חופת חבירו ואוכל עמו וזה יחזיר לו כמו כן כשישא אשה כדתניא לקמן (דף קמה.) ה' דברים נאמרו בשושבינות, רעה דוד (ש"ב טו) מתרגמינן שושבינא דדוד: **חזרה שושבינות**. כשיחזור זה הבן וישא אשה וזה יחזיר שושבינותו, חזרה לאמצע: **נגבית בב"ד**. כדין מלוה אביהם ובגמ' פריך עלה ומשני לה נגבית בבית דין כדין מלוה: **אבל השולח לחבירו**. בלא חופה, אי נמי בחופתו ואינו הולך לאכול שם ולשמוח עמו בחופתו אין זה דין שושבינות אלא מתנה בעלמא וגמילות חסד ואינה נגבית בב"ד: **גמ' ורמינהי שלח לו אביו שושבינות**. כלומר שלח על ידו ולצרכו שהוא יאכל וישמח עמו דהא לקמן מפליג בין שלח אביו שושבינות, לשלח לו אביו שושבינות: **חוזרת לו**. לאותו הבן ולא לאמצע כדקתני מתניתין וקשיא למתניתין דסבירא ליה להאי תנא דכיון דשלח האב על יד זה הבן חפץ הוא שלו לבדו יחזיר שושבינות ולא לשאר בניו: **חוזרת מן האמצע**. דמלוה על היתומים לפרוע חובת אביהן: **נשתלחה לאביו תנן**. כלומר תרץ לה ואזיל (ג) וחוזרת לאמצע דמתניתין היינו חוזרת מן האמצע כדמפרש ואזיל אבל היכא דשלח אביו שושבינות ע"י בנו לאחרים מודה תנא דמתני' דחוזרת לאותו הבן לבדו כברייתא: **חזרה**. לגבות: **רב אשי אמר**. לעולם מתני' כדקתני שהאב שלח שושבינות לאחרים וכשהיא חוזרת חוזרת לאמצע וכו' וברייתא דקתני חוזרת לאותו הבן לבדו לא קשיא מתני' בסתם שלח סתם ע"י אחד מבניו ולא פירש לדעת בן זה שלח הלכך חוזרת לאמצע אבל ברייתא במפרש השושבינות תחזור לאותו הבן הלכך חוזרת לו ואינה חוזרת לאמצע: **כדתניא שלח לו אביו שושבינות**. כלומר נתן לו אביו מעות ושלחו לעשות שושבינות, כשחוזרת חוזרת לו לבדו אבל שלח אביו שושבינות סתם ולא ייחד לאחד מבניו, אף על פי שעל ידי אחד מבניו שלח, אינה חוזרת לו לבדו אלא לאמצע: **ושמואל אמר**. לעולם כדקתני ברייתא דהאב השולח שושבינות על יד אחד מבניו חוזרת לאותו הבן לבדו ומתניתין דקתני חוזרת לאמצע ה"מ שמת הבן שנשתלחה שושבינות על ידו (ד) (ואילה) היה להחזיר לו אלא שמת וייבם אחד מן האחים את אשתו ורחמנא אמר יקום על שם אחיו המת ודינו היה ליטול השושבינות במקום אחיו אי לאו דקרייה רחמנא "בכור" כדכתיב והיה הבכור וגו' ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק כדאמרינן לקמן דאין הבכור נוטל פי שנים הלכך חוזרת לאמצע לכל האחין: **ומקשה גמרא מכלל דאידך**. אותו שנשתלחה לו שושבינות על ידי זה הבן שמת בעי שלומי בהמיה וכי יש לו לשלם שושבינות ליורשי שושבינו שמת והלא יכול לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו ואוכל בחופתי כמו ששמח גם הוא ואכל בחופתו וכיון שמת נפטרתי מלשלם שכן מנהג שושבינות להביא דורון ולאכול עמו בחופתו: **מקום שנהגו להחזיר קדושין**. אחר מיתת האשה בימי אירוסין כדמפרש ואזיל:

תנו

מסורת הש"ס

א) [כתובות קז.]: ב) ב"מ קז: ע"ז ג: כתובות ל. ע"ש ג) [מבואר בבכורות נב.]: ד) [תוספ' פסחים פ"ג]: ה) [ב"מ קה.]: ו) [וע"ע תוס' כתובות קז. ד"ה ברכת]: ז) [ברכות לג:]: ח) [עי' תוס' כתובות ל. ד"ה הכל ובע"ז ג: ד"ה שומר כהנו דבר זה בשם מדרש רבה פ' מצרע פ' טו]:

רבינו גרשום

דכתב לה: במעמד שלשתן. הנותן והמקבל ובעל החוב: קנה. בלא שטר ובלא משיכה ולא ידעינן טעמא מאי: פיס' האחין השותפין. שלא חלקו ירושת אביהן שנפל אחד מהן לאומנות המלך: נפל לאמצע. מה שמרויח באותו אומנות יחלק עם אחיו וזו היא אומנות המלך שהיו מתחילין מבית שבראש הכבוי למנות בעל הבית גבאי מנת המלך מן בני העיר ומה שמרויח באותו ממון הוא שלו בשכר שקבצו והקרן נותן לאוצר המלך וחודש או שנה יהיה זה גבאי וחודש אחר שכנו הקרוב הסמוך לו וכן הולכין כסדר הבתים לכל בית חודש וכשהגיע לבית זה של אחין הללו ומינו אחד מהן השכר לאמצע: חלה ונתרפא. אין מתרפא מתפוסת הבית כשחלה בפשיעה אלא מחלקו מתרפא: תנא לאומנות המלך כדאמרן: פולמוסטוס. שוטר: אם מחמת אחין. שהזמן בא על בית אביהן ודאי מחמת הבית של אחין מינוהו והשכר לאמצע שהבית גורם וכתפוסת הבית דמי. ואם מחמת עצמו שהיו יודעים שיש באחד מן האחין זריז מאד על כמה בתים ונתנוהו לזה בשביל חריפותו השכר לעצמו: מהו דתימא חורפיה הוא דקא גרים ליה. שבירורהו מן האחים ודמי כמאן דדלנו בשבילו קמ"ל דהשכר לאמצע הואיל דמן הבית הוא: שנטל מאתים זוז. מתפוסת הבית ומבקש שיתנו לו מזונות מתפוסת הבית יכולים לעכב בידו ולומר לו אם את כו'. אמאי ליתבו ליה מזונות כל היכא דאית ליה. מדלא יהבינן לו. מסייע ליה לרב הונא דאמר ברכת הבית ברובה. כלומר נר לאחד נר למאה שאם היו ה' אחין והיו מופרשין זה מזה כל אחד ואחד להוצאתו מסתפקים בי' פשיטים ליום ועכשיו כשהם בהוצאה אחת דיו להם ח' פשיטים ומשום הכי אין נותנין לו הוצאתו בכל מקום שהוא דנמצאו מפסידין שאר אחין. ומקשי' וניתבו כל היכא דאיתא. כפי ברכת הבית שיתן כפי חלקו המגיעו מאותן ח'. ומשני אין הכי נמי דליתבו ליה: צנים פחים. שלא שימר עצמו מן הצנה והפחת: פיס' האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי אביהן. ששיגר אביהן ב' או ג' מהן ועמהן דורונות לחתן ואוכלין עמו ושמחין עמו היינו שושבינות וכן נמי כשישאו הן נשים וזה החתן יביא כן להתפתן להם הדורונות וישמח עמהן ואם עשו אחין הללו מקצתן שושבינות בחיי אביהן ששלח אביהן על ידן דורונות לחתן ואחר מיתת אביהן נשאו נשים שני אחין הללו ובא זה לשלם להם דורונות ששלחו לו אעפ"י שלהם שילם בעד הדורונות חזרה לאמצע. שיש בהן חלק לכל האחין מפני שאלמלא לא החזיר זה אלו הדורונות היו נגבות על פי בית דין. דדמי כמי שהיה חייב לאביהן מלוה מה מלוה נגבית בבית דין והיא של כל האחין בשוה אף אלו דורונות שמחזיר יחלקו בשוה לפי שאותו אחין ממון אביהן הוליכו אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן לא לשם חתן אלא לשם סבלונות ולא הספיק להחזיר לו עד שמת

רבינו גרשום

המשלח אין נגבין בבית דין מפני שלשום גמילות שילחו לו ולא לשום תשלומין ואם מחזיר לא' מן היורשין לא יחלקו בשוה אלא כל הקוד' זכה דאינה כמלוה: ורמינהו שלח לו אביו שושבינות. דאמר לאחד מבניו לך תהוי שושביני של פלוני והולך לו דורונות ולא הספיק להחזיר לו זה עד שמת האב כשהיא חוזרת חוזרת לו ולא לאמצע. וקשיא למתני' דקתני יחלקו לאמצע: נשתלחה לאביו שושבינות. שהשיא אשה לבנו ושיגרו לו אחרים דורונות או שנשא האב אשה אחרת ושילחו לו ולא הספיק לשלם להם עד שמת האב וצריכין היורשין לפרוע שהרי נגבית בבית דין כשהיא חוזרת כשפורעין היתומים פורעין בשוה. קתני מיהת כשהיא חוזרת חוזרת לו ולא לאמצע וקשיא למתני': כי תנן נמי מתני' חזרה לאמצע כשנשתלחה לאביו תנן לפי שכשהן חוזרין ופורעין בשביל אביהן חוזרין לאמצע ופורעין בשוה ולעולם כדקתני ברייתא: והא עשו מקצתן שושבינות קתני. דמשמע שהן עשו לאחרים ושלחו דורונות ועכשיו כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע ואכתי קשיא ברייתא למתני'. אימא הכי לעולם כדקתני ברייתא ומתני' תריץ ליה הכי שעשו שושבינות למקצתן שמקצת אחין נשאו אשה ועשו להן אחרים שושבינות דהיינו נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא חוזרת נגבית מן האמצע. ולעולם מתני' כברייתא ולא קשיא ברייתא למתני': והא חזרה שושבינות קתני. דמשמע דאחין הללו עשו שושבינות לאחרים ועכשיו שלמו להן שושבינות ודוי לאמצע. אימא חזרה לגבות מהן שהן משלמין נגבית מן האמצע ולעולם כברייתא: ורב אשי אמר. לא צריך לתרוצי מתני' כדמתרצת ולא קשיא כאן בסתם כאן במפרש. שלח לו אביו שושבינות (דלא) אמר בפירוש את תהא שושבינות לפלוני משמע שמה שיחזור לו שלך יהא ובהכי מיירי ברייתא דכמתנה מחיים דמי משום הכי כשהיא חוזרת חוזרת לו. (בסתם לא גרסי' לו) אלא מתני' מיירי ששלח אביו שושבינות סתם דלא אמר לאחד את תהא שושבינות ולכן כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע: ושמואל אמר לעולם הכי עיקר כדקתני בברייתא והכא במתני' ביבם עסקינן משום הכי חזרה לאמצע כגון ששלח אביו בשבילו שושבינות ומת אביו ונשא הבן אשה לאחר כך ולא הספיק אידך להחזיר לו עד שמת ונפלה ארוסתו לפני אחד מן האחין ליבום ואותו המשלם חייב להחזיר לו דורון אע"פ שמת וכשיחזיר חזרה לאמצע ולא ליבם לבדו לפי שיבם אינו נוטל בראוי כבמוחזק ושושבינות זה ראוי היה לבא לאחיו שמת ולא החזיק בה בחייו: ומקשי' מכלל דאידך המשלם בעי שלומי אע"פ שמת שושבינו ואמאי חייב הא מצי למימר להו תנו לי שושביני שמת ואשמח עמו ואחזור לו שושבינות ואי לא לא אחזור לו ולא אחזיר לשום אדם אחר תחתיו: מי לא תניא. דהכי. מצי טעין: דהתניא מקום שנהגו להחזיר קדושין. כשמת אחד מהן הארוס או הארוסה מחזירין: ואמר

הגהות הב"ח (א) גמ' ברכת הבית אין הכי נמי: (ב) שם לימא תנו לי שושביני: (ג) רשב"ם ד"ה נשתלחה וכו' ואזיל וחוזרת לאמצע: (ד) ד"ה ושמואל וכו' על ידו ואלוי היה להחזיר לו וכו' דאין הבכור נוטל בה פי שנים: (ה) תוס' ד"ה חלה וכו' ובאונס דהכא אין חילוק. נ"ב פי' הא דמחלק בתוספתא בין יש לה קצבה לאין לה מיירי באונס דהכא במתני' דמוקי לה רבין בפשיעה אין חילוק בין אין לה קצבה ליש לה קצבה דבכל גווני משל עצמו והכי איתא בפסקי תוספות ועי' בטור חו"מ סימן קע"ז: (ו) ד"ה אבל וכו' דהכא הוי באקראי וכו' כן הוא שהקטנים:

* נז לשמח - ובן איתא גהה' על הרי"ף ס:

נושא כלי (עז קמה:)
שושבינות